

نگاهی به سیستم امانت بین کتابخانه‌ای و تحویل مدرک در کتابخانه ملی پزشکی آمریکا

• آناهیتا باواخانی^۱

دانشجوی کارشناسی ارشد علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه الزهراء و سرپرست گروه تهیه مدارک مرکز منابع علمی و پشتیبانی پژوهشی سازمان انرژی اتمی ایران

چکیده

امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک، دو مفهوم آشنا در میان انواع شیوه‌های تهیه مدارک در کتابخانه‌های امروزی به‌شمار می‌آیند. در عصر حاضر، عصر الکترونیک و انفجار اطلاعات، جنبه‌های مختلف ارائه این قبیل خدمات تا حد زیادی متحول شده است. بسیاری از کتابخانه‌ها از طریق شبکه‌سازی و با به‌کارگیری سیستم‌های الکترونیکی مناسب، خدماتی از این دست را در سطح ملی، منطقه‌ای یا فرامنطقه‌ای به‌صورت مطلوبی ارائه می‌دهند. از جمله این مراکز کتابخانه ملی پزشکی آمریکا می‌باشد که با بهره‌گیری از امکانات شبکه، نمونه خوبی از سیستم امانت بین کتابخانه‌ای و تحویل مدرک را فراهم آورده است. نگارنده این مقاله بر آن است، پس از معرفی اجمالی «کتابخانه ملی پزشکی آمریکا» و «شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی»، به‌اختصار این سیستم و چگونگی عملکرد آن را در کتابخانه مذکور معرفی کند. کلیدواژه‌ها: کتابخانه ملی پزشکی آمریکا، شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی، امانت بین کتابخانه‌ای، تحویل مدرک، شبکه‌سازی.

سیاست کتابخانه‌ها از مالکیت بر منابع به دسترسی به منابع اطلاعاتی تغییر یافته است

مقدمه

کتابخانه‌ها تاریخچه‌ای طولانی در زمینه همکاری با یکدیگر دارند. مسلماً عمده‌ترین دلیل همکاری بین کتابخانه‌ها، اشتراک منابع است. در دهه‌های گذشته این همکاری به شیوه‌ای هدفمند و ساختاریافته افزایش استفاده از منابع علمی را در پی داشته است. در این راستا ابزارهای حمایتی مانند فهرست‌های مشترک، سیاهه‌های مشترک ادواری‌ها و سایر امکانات برای مکان‌یابی منابع در کتابخانه‌های مختلف به‌وجود آمده‌اند. امروزه گسترش دانش بشری، محدودیت امکانات مالی و فیزیکی کتابخانه‌ها و افزایش روزافزون بهای منابع اطلاعاتی، کتابخانه‌ها را در زمینه تهیه منابع اطلاعاتی موردنیاز کاربران خود با مشکل مواجه ساخته، به‌گونه‌ای که هیچ کتابخانه‌ای نمی‌تواند نیازهای اطلاعاتی کاربران خود را به‌تنهایی برآورده سازد و خودکفابودن کتابخانه‌ها، به مفهوم داشتن همه مدارک، نه امکان‌پذیر و نه مقرون‌به‌صرفه است. از این‌رو، سیاست کتابخانه‌ها از مالکیت بر منابع به دسترسی به منابع اطلاعاتی تغییر یافته است. همکاری بین کتابخانه‌ای در زمینه اشتراک منابع و ارائه خدمات تحویل مدرک، یکی از مهم‌ترین شیوه‌های تحقق این سیاست می‌باشد. علاوه بر این، پیشرفت‌های اخیر در زمینه فناوری‌های اطلاعاتی و شبکه‌سازی تأثیر عمیقی بر خدمات کتابخانه‌ها نهاده و تا حد زیادی الگوی تعاملات سنتی را تغییر داده است. این امر به‌ویژه در زمینه خدمات تحویل مدرک

و امانت بین کتابخانه‌ها در سراسر دنیا نمود پیدا کرده است. کتابخانه‌ها با ارائه خدمات تحویل مدرک به‌صورت الکترونیکی، می‌کوشند در کمترین زمان به اطلاعات موردنیاز خود دست یابند. این دسترسی با خودکارسازی فهرست‌ها، اطلاعات کتاب‌شناختی و مدارک موجود و اشاعه آنها در پایگاه‌های اطلاعاتی مشترک و شبکه‌های مختلف فراهم شده است. شبکه‌سازی و ارائه خدمات تحویل مدرک و اشتراک منابع از این طریق، به‌ویژه در میان کتابخانه‌هایی که در حوزه موضوعی واحدی فعالیت دارند، موجب می‌شود تا چرخه گردش اطلاعات و منابع اطلاعاتی در حیطه خاصی با سرعت بیشتر و کیفیت بالاتر در حرکت باشد و کاربران بیشتری در سطح منطقه، ملی یا فرامنطقه، هرچه بهتر به منابع موردنیاز خود دسترسی پیدا کنند. در میان انواع کتابخانه‌هایی که در حوزه موضوعی

فعالیت کتابخانه ملی پزشکی در ۱۸۳۶ م. از یک مجموعه کوچک کتاب و نشریات پزشکی در اطاق کار رئیس کل بهداری ارتش آمریکا آغاز شد

فعلی آن در بتسدا، منتقل شد (مدیرامانی، ۱۳۸۵).

اهداف

– کمک به پیشبرد علوم پزشکی از طریق گردآوری، اشاعه و تبادل اطلاعات در زمینه زیست پزشکی؛
– توزیع راهنماهایی به شکل نمایه، فهرست و کتاب‌شناسی برای مقالات پزشکی و دیداری – شنیداری؛
– فعالیت به‌عنوان یک مرکز اطلاع‌رسانی ملی برای آموزش و پژوهش در زمینه پزشکی؛
– پیشبرد آموزش و پژوهش در زمینه پزشکی از طریق تولید و اشاعه مواد دیداری – شنیداری و دیگر امکانات نظیر شبکه‌سازی؛
– پشتیبانی و حمایت از انتشار و ترجمه متون مربوط به پزشکی؛

– تلاش در زمینه توسعه کتابخانه ملی پزشکی و آموزش کتابداران و دیگر متخصصان اطلاع‌رسانی پزشکی؛
– حمایت از تحقیقات در زمینه روش‌های گردآوری، ذخیره و بازیابی اطلاعات پزشکی؛
– فراهم کردن خدمات مشاوره برای تحقیقات در حوزه پزشکی (ابراهیمی، ۱۳۸۶).

تشکیلات سازمانی

ساختار اداری کتابخانه متشکل از اداره مرکزی و شش گروه یا بخش عمده است. در اداره مرکزی تمام عملیات مدیریتی اعم از برنامه‌ریزی، نیروی انسانی، بودجه، قراردادهای خرید و تدارکات، روابط عمومی و امور استخدامی اجرا می‌شود. شش گروه یا بخش عمده عبارتند از: ۱. فعالیت‌های کتابخانه شامل فراهم‌آوری، فهرست‌نویسی، نمایه‌سازی، خدمات مرجع، نگهداری، امانت بین کتابخانه‌ای، مدیریت پایگاه‌های اطلاعاتی، اطلاعات پژوهشی درباره خدمات بهداشتی، شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی و تاریخ پزشکی؛ ۲. برنامه‌های

مشخصی به ارائه خدمات تحویل مدرک و اشتراک منابع از طریق شبکه می‌پردازند، می‌توان کتابخانه ملی پزشکی آمریکا را نام برد که در این زمینه با بهره‌گیری از امکانات شبکه در میان کتابخانه‌های عضو، خدمات بسیار مطلوبی ارائه می‌دهد. در ادامه، کلیاتی درباره کتابخانه ملی پزشکی آمریکا و چگونگی عملکرد این کتابخانه در زمینه تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای، به اختصار بیان می‌شود.

کتابخانه ملی پزشکی^۲

کتابخانه ملی پزشکی آمریکا، بزرگ‌ترین کتابخانه پزشکی دنیاست. این کتابخانه در بتسدا، ایالت مریلند، در حومه شهر واشنگتن واقع شده و از لحاظ سازمانی به مؤسسه ملی بهداشت آمریکا^۳ که بخشی از وزارت بهداشت، آموزش و رفاه عمومی ایالات متحده می‌باشد، وابسته است. مجموعه کتابخانه با بخش‌های خدمات فنی، خدمات عمومی و مدیریت کتابخانه در ساختمانی پنج‌طبقه قرار دارد و سایر فعالیت‌های کتابخانه در ساختمان ده‌طبقه دیگری به نام لیسترهیل متمرکز است.

تاریخچه

فعالیت کتابخانه ملی پزشکی در ۱۸۳۶ م. از یک مجموعه کوچک کتاب و نشریات پزشکی در اطاق کار رئیس کل بهداری ارتش آمریکا آغاز شد. در ۱۸۶۵ اداره این مجموعه به جان بیلینگز، پزشک جوان ارتش، سپرده شد. با فعالیت‌های این شخص طی شش سال، مجموعه کتابخانه به ۱۳ هزار جلد و در ۱۸۷۳ به ۲۵ هزار جلد کتاب و ۱۵ هزار جزوه و بروشور افزایش یافت. در ۱۸۸۰ موجودی مجموعه به ۵۰ هزار جلد کتاب و ۶۰ هزار جزوه و بروشور رسید. در همان سال امانت‌دهی و پاسخ‌گویی به سؤالات مرجع نیز آغاز شد. بیلینگز در ۱۸۷۹، نمایه‌نامه ایندکس مدیکوس^۴ را چاپ و منتشر کرد. نام رسمی کتابخانه تا ۱۹۲۲، «کتابخانه اداره بهداری ارتش» بود، ولی در همان سال به «کتابخانه پزشکی ارتش» تغییر نام یافت و سی سال بعد (۱۹۵۲)، «کتابخانه پزشکی نیروهای مسلح» نام گرفت. سرانجام در ۱۹۵۶ رسماً «کتابخانه ملی پزشکی آمریکا» نام گرفت. مکان کتابخانه نیز پس از سه بار جابه‌جایی، در ۱۹۶۲ به مرکز

در میان انواع کتابخانه‌هایی که در حوزه موضوعی مشخصی به ارائه خدمات تحویل مدرک و اشتراک منابع از طریق شبکه می‌پردازند، می‌توان کتابخانه ملی پزشکی آمریکا را نام برد که در این زمینه با بهره‌گیری از امکانات شبکه در میان کتابخانه‌های عضو، خدمات بسیار مطلوبی ارائه می‌دهد

خدمات بیرونی و ابتکارات

از جمله خدمات این کتابخانه بیش از ۵۰ جایزه است که به کتابخانه‌ها و مؤسسات بهداشتی و درمانی اهدا می‌شود و هدف آن پشتیبانی از شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی در ایالات متحده آمریکا است. اقدام دیگر، کمک مالی به کتابخانه‌های پزشکی مناطق محروم و کوچک است که با هدف ترویج خدمات الکترونیکی اطلاع‌رسانی پزشکی

صورت می‌گیرد. همچنین برنامه‌هایی به منظور تشویق دانشگاه‌های ویژه سیاه‌پوستان برای برگزاری دوره‌های آموزشی - پژوهشی در سطح کارشناسی دارد. مشارکت در پژوهش‌های بین‌المللی و بین‌سازمانی برای مقابله با مالاریا، با ایجاد سایت‌های پژوهشی در کشورهای مالی، کنیا، کامرون، غنا و تانزانیا و انتقال اطلاعات به صورت صدا، داده، تصویر و فیلم از طریق اینترنت به دانشمندان این کشورها از دیگر خدمات امدادی این کتابخانه است. از آنجاکه کتابخانه برای اشاعه و توزیع بسیاری از خدمات و داده‌ها، به اینترنت و محیط وب وابسته است، با همکاری گروهی از مؤسسات دولتی، دانشگاهی و صنعتی که خواهان اطلاع‌رسانی سریع‌تر، امن‌تر و وسیع‌تر هستند، طرح جامعی را با عنوان نسل بعدی اینترنت (ان. جی. آی) آغاز کرده و تا امروز در بیش از ۵۰ برنامه گوناگون نظیر «پزشکی از راه دور»^{۱۰}، «تصویربرداری» و «انسان مرئی»^{۱۱}، سرمایه‌گذاری کرده است. هدف از اجرای این برنامه‌ها، استفاده بهینه از امکانات دیجیتالی شبکه اینترنت، برای افزایش کیفیت مراقبت‌های بهداشتی و کاهش هزینه خدمات بهداشتی و درمانی است (مدیرامانی، ۱۳۸۵).

شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی^{۱۲}

شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی را کتابخانه ملی پزشکی هماهنگی و مدیریت می‌کند. این شبکه که با همکاری مؤسسه ملی بهداشت آمریکا ایجاد شده است، شبکه‌ای است از کتابخانه‌های علوم بهداشتی و پزشکی که برای متخصصان و عموم، دسترسی یکسانی را به اطلاعات بهداشتی و زیست‌پزشکی فراهم می‌آورد. این شبکه، ابتدا در ۱۹۶۵ در قالب طرحی با عنوان «برنامه کتابخانه پزشکی منطقه‌ای»^{۱۳} اطلاعات مربوط به حوزه پزشکی و بهداشت را ارائه می‌کرده است. اما امروز به حدی پیشرفت کرده که به سازمانی پیشرفته و هماهنگ تبدیل شده و

کتابخانه ملی پزشکی آمریکا، به منزله بزرگ‌ترین کتابخانه ملی و تخصصی و پژوهشی، منابع موجود در ۴۰ زمینه زیست‌پزشکی را به طور کامل از سراسر جهان جمع‌آوری می‌کند

برون‌سازمانی شامل مدیریت بورس‌ها و طرح‌های پژوهشی؛ ۳. خدمات اطلاع‌رسانی تخصصی شامل اطلاعات بهداشت محیط و سم‌شناسی؛ ۴. گروه تحقیق و توسعه مستقر در مرکز ملی ارتباطات زیست‌پزشکی لیسترهیل؛ ۵. مرکز ملی اطلاع‌رسانی فناوری زیستی و برنامه‌های آن درباره پایگاه‌های اطلاعاتی در حوزه بیولوژی مولکولی و توالی مولکولی؛ ۶. اداره سیستم‌های ارتباطی و رایانه‌ای (مدیرامانی، ۱۳۸۵).

مجموعه

کتابخانه ملی پزشکی آمریکا، به منزله بزرگ‌ترین کتابخانه ملی و تخصصی و پژوهشی، منابع موجود در ۴۰ زمینه زیست‌پزشکی را به طور کامل از سراسر جهان جمع‌آوری می‌کند. خطمشی مجموعه‌سازی کتابخانه ملی پزشکی که ویرایش سوم آن در ۱۹۹۳ تهیه شد، مبنای انتخاب و گردآوری منابع این کتابخانه است. مجموعه اصلی کتابخانه به صورت قفسه بسته نگهداری می‌شود و بنا به تقاضای مراجعه‌کننده در اختیار وی قرار می‌گیرد. تا اواسط سال ۲۰۰۷ مجموعه کتابخانه بیش از نه میلیون آیتم در ۷۰ زبان را پوشش داده بود. مجموعه تاریخ پزشکی موجود در کتابخانه، یکی از نادرترین و قدیم‌ترین مجموعه‌های تاریخ پزشکی است. این کتابخانه در طول ۱۲۵ سال ایندکس مدیکوس را که نمایه‌ای برای مقالات بیش از ۴۹۰۰ عنوان مجله علمی است و در حال حاضر از طریق پایگاه اطلاعاتی «مدلاین»^{۱۴} قابل دسترس است، منتشر می‌کند. مجموعه این کتابخانه علاوه بر کتاب‌ها و نشریات گوناگون، نمایه‌نامه‌ها، چکیده‌نامه‌ها، کتاب‌شناسی‌ها، مواد سمعی - بصری و بسیاری دیگر از انواع منابع اطلاعاتی را در فرمت‌های الکترونیکی دربرمی‌گیرد (کتابخانه ملی پزشکی، ۲۰۰۸).

سیستم الکترونیکی امانت
بین کتابخانه‌ای کتابخانه
ملی پزشکی آمریکا
«داک لاین» می‌باشد
که در سراسر آمریکا
و مناطقی از کانادا و
مکزیک، به صورت رایگان
سرویس می‌دهد

بعضی از انجمن‌ها و سازمان‌های ملی و بین‌المللی نیز این شبکه را در تأمین اطلاعات و پیشبرد فعالیت‌های کتابخانه‌ای و نیز حمایت‌های آموزشی محققان، پشتیبانی می‌کنند. از جمله این انجمن‌ها و سازمان‌ها می‌توان به انجمن کتابخانه‌های دانشگاهی علوم بهداشتی، بخش کتابخانه‌های علوم زیستی و بهداشتی ایفلا و نیز مؤسسه ملی بهداشت آمریکا اشاره کرد (شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی، ۲۰۰۸).

خدمات تحویل مدرک^{۲۴} و امانت بین کتابخانه‌ای^{۲۵} در شبکه کتابخانه ملی پزشکی آمریکا فرآیند کلی خدمات تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای در شبکه کتابخانه ملی پزشکی آمریکا به این صورت است که کاربران عضو شبکه (اعم از کتابخانه‌ها یا افراد متخصص) طبق طرح، ابتدا درخواست خود را در زمینه اطلاعات پزشکی از طریق کتابخانه‌های پزشکی محلی^{۲۶} و در صورت عدم دستیابی به سطح ایالتی و در نهایت به کتابخانه ملی پزشکی می‌رسانند و بدین ترتیب تمام اطلاعات و خدمات کتابخانه ملی پزشکی در سراسر شبکه در دسترس است. بیشتر مجموعه‌های منابع کتابخانه ملی پزشکی از

زنجیره‌های ارتباطی برای دسترسی به اطلاعات مهم حیاتی را فراهم می‌آورد. این شبکه بیش از پنج هزار کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی را در سراسر آمریکا و مناطقی از کانادا و مکزیک، تحت پوشش دارد.

کتابخانه‌های عضو این شبکه از طریق هشت مرکز کتابخانه‌های پزشکی منطقه‌ای^{۲۷} که به منزله شعبات اصلی به حساب می‌آیند، تحت پوشش و نظارت شبکه و کتابخانه ملی پزشکی قرار گرفته‌اند. این کتابخانه‌های منطقه‌ای فرآورده‌ها، دستاوردها و خدمات کتابخانه ملی پزشکی را در سطح ملی، ناحیه‌ای و ایالتی به نمایش می‌گذارند و خدمات آموزش و مشاوره و امانت بین کتابخانه‌ای و اشتراک منابع را به‌طور هماهنگ انجام می‌دهند. این نواحی هشت‌گانه عبارتند از: منطقه مغرب میانی^{۲۸}، منطقه نیمه‌قاره‌ای^{۲۹}، منطقه آتلانتیک میانی^{۳۰}، منطقه نیوانگلند^{۳۱}، منطقه شمال غربی اقیانوس اطلس^{۳۲}، منطقه جنوب غربی اقیانوس اطلس^{۳۳}، منطقه جنوب شرقی اقیانوس اطلس^{۳۴}.

«دفتر شبکه ملی»^{۳۵}، به‌منزله دفتر مرکزی، در کتابخانه ملی پزشکی آمریکا، مسئولیت سرپرستی و نظارت بر امور کتابخانه‌های این هشت مرکز را برعهده دارد.

طریق سیستم امانت بین کتابخانه‌ای آن در اختیار اعضا قرار می‌گیرد. سیستم الکترونیکی امانت بین کتابخانه‌ای کتابخانه ملی پزشکی آمریکا «داک‌لین»^{۳۷} می‌باشد که در سراسر آمریکا و مناطقی از کانادا و مکزیک، به صورت رایگان سرویس می‌دهد.

برای امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک، کتابخانه‌ها از طریق سیستم «داک‌لین» اقدام می‌کنند. اما از آنجاکه افراد نمی‌توانند به این سیستم دسترسی داشته باشند، به صورت شخصی از طریق کتابخانه محلی یا از طریق سیستم «لون‌سام‌داک»^{۳۸} اقدام می‌کنند. این سیستم نیز یک برنامه برای کاربر نهایی^{۳۹} است که از سوی متخصصان پزشکی، برای پذیرش درخواست‌های شخصی برای امانت مقالات کتابخانه‌ها به کار می‌رود و به صورت الکترونیکی از طریق «داک‌لین» فراهم می‌شود. این برنامه به «پاب‌مد»^{۴۰} (پایگاه انتشارات پزشکی) نیز لینک دارد. شایان ذکر است که مدت امانت منابع در کتابخانه‌های پزشکی یک ماه است و قابل تمدید نیست.

یکی از پرکاربردترین پایگاه‌ها در شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی، «سرهدلد»^{۴۱} می‌باشد که پایگاه اطلاعاتی در زمینه موجودی پیاپی‌های پزشکی است. این پایگاه از سوی کتابخانه‌های عضو و حامیان شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی نگهداری و کنترل می‌شود. در فوریه ۲۰۰۸، این پایگاه بیش از ۱/۵ میلیون موجودی مربوط به ۵۶/۰۲۵ عنوان نشریه از ۳/۰۲۱ کتابخانه علوم پزشکی در ایالات متحده، کانادا و مکزیک را دربرداشته است.

هریک از هشت کتابخانه منطقه‌ای موجود در شبکه، مسئولیت روزآمدسازی «سرهدلد» را برعهده دارند. در کانادا مرکز «مدلاز»^{۴۲} و در مکزیک نیز «کارن بولو»^{۴۳} در دانشکده پزشکی هوستون متولی روزآمدسازی این پایگاه می‌باشند. فقط کسانی که شناسه کاربری و رمز عبور سیستم «داک‌لین» را دارند، می‌توانند از «سرهدلد» استفاده کنند. کتابخانه‌های عضو، اطلاعات کتاب‌شناختی کامل مربوط به موجودی پیاپی‌های خود را به کتابخانه ملی پزشکی گزارش می‌کنند و عناوین این پیاپی‌ها به پایگاه داده‌های کتاب‌شناختی، پایگاه «لوکیتور پلاس»^{۴۴}، اضافه می‌شود.

کتابخانه ملی پزشکی آمریکا، تمام اعضای شبکه

را تشویق می‌کند که اطلاعات مربوط به موجودی، حذف یا هر تغییر دیگری را که در موجودی منابع خود دارند، در سیستم «داک‌لین» اعمال کنند. سیستم نیز به‌طور خودکار و در ابتدای هر فصل، گزارشی از عملکرد وضع امانت‌دهی و امانت‌گیری منابع را برای هر یک از کتابخانه‌های عضو خود ارسال می‌کند. کتابخانه ملی پزشکی در اقدامی برای جلوگیری از تکرار دوباره کاری در روزآمدسازی موجودی نشریات، از سال ۲۰۰۳ هر سه ماه یک‌بار، موجودی نشریات روزآمدشده «داک‌لین» را به «او.سی. ال. سی»^{۴۵} نیز منتقل کرده و در اختیار آن پایگاه نیز قرار می‌دهد (شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی، ۲۰۰۸).

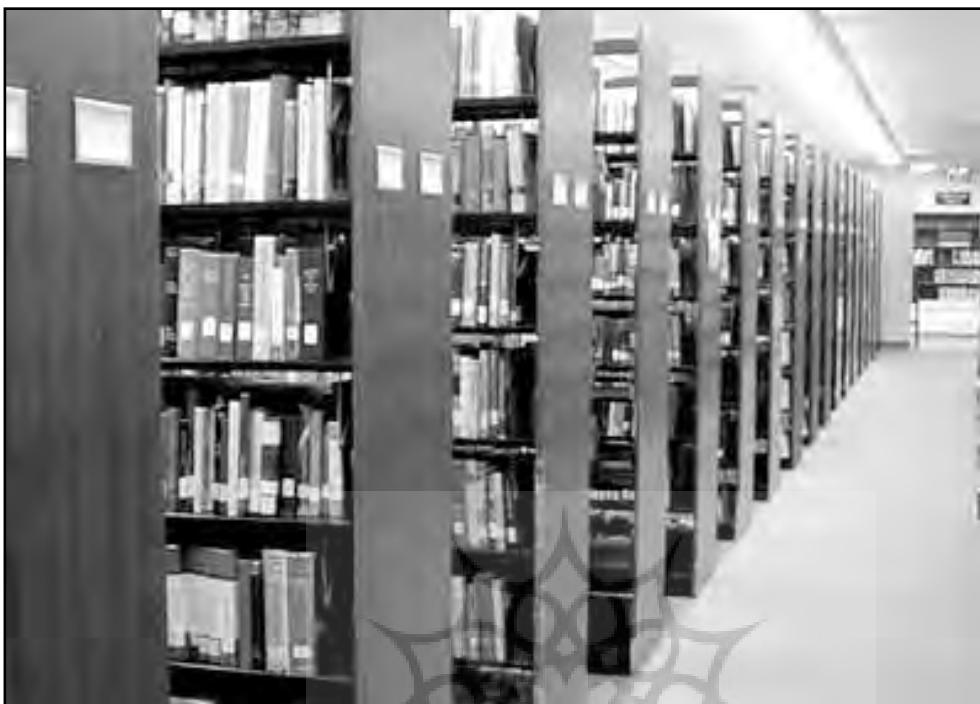
سیستم الکترونیکی انتقال بودجه^{۴۶}

این سیستم الکترونیکی برای تسهیل امور مالی شبکه از سال ۱۹۹۶ ابتدا در منطقه نیوانگلند شروع به کار کرد و اکنون به‌صورت خودکار اجرای عملیات مالی و پرداخت هزینه مربوط به امانت بین کتابخانه‌ای و خدمات تحویل مدرک را در شبکه ملی کتابخانه‌های پزشکی برعهده دارد. با وجود این سیستم، دیگر به تهیه فاکتورهای سفارش و پرداخت‌های مالی به صورت کاغذی در میان اعضای شبکه نیازی نیست. از جمله مزایای دیگر سیستم الکترونیکی انتقال بودجه، گزارش مفصلی است که به‌طور خودکار هر ماه تهیه می‌کند و در آن آمار دقیق نقل و انتقالات مالی اعضای شبکه و مبدأ و مقصد انتقالات را مشخص می‌کند.

امانت بین کتابخانه‌ها و تحویل مدرک در شبکه و از طریق «داک‌لین»، به یکی از روش‌های زیر اجرا می‌شود.

۱. استفاده از «آریل»^{۴۷}. آریل نرم‌افزاری است که برای تسهیل خدمات تحویل مدرک در کتابخانه‌ها طراحی شده است. این نرم‌افزار می‌کوشد تا از طریق اینترنت و با استفاده از اسکرن و پروتکل «تی. سی. پی/ آی. پی»^{۴۸}، تحویل مدرک را با کیفیت بالا انجام دهد. این نرم‌افزار ابتدا تحت داس بود، اما در حال حاضر تحت وب نیز ارائه می‌شود. بسیاری از کتابخانه‌ها، به‌ویژه در ایالات متحده از این نرم‌افزار برای تسهیل امانت بین کتابخانه‌ای خود استفاده می‌کنند؛
۲. استفاده از پست الکترونیکی (پی. دی. اف یا تی.

یکی از پرکاربردترین
پایگاه‌ها در شبکه ملی
کتابخانه‌های پزشکی،
«سرهدلد» می‌باشد که
پایگاه اطلاعاتی در زمینه
موجودی پیاپی‌های
پزشکی است

طبق آماری که هفدهم
جولای ۲۰۰۷ بر روی
وبسایت کتابخانه ملی
پزشکی ارائه شده است،
تاکنون بیشترین روش
به کار گرفته شده در شبکه،
برای امانت بین کتابخانه‌ای
و تحویل مدرک، استفاده از
نرم افزار «آریل» و کمترین
آن به کارگیری «وب تی. آی.
اف. اف» بوده است

کلام آخر

عصر الکترونیکی تمام جنبه‌های امانت بین کتابخانه‌ای و تحویل مدرک را متحول ساخته است و انفجار اطلاعات، امانت بین کتابخانه‌ای را بیش از پیش تحت تأثیر قرار داده است. در حال حاضر، تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای در مرحله گذار و حرکت به سمت استفاده فزاینده از امکانات الکترونیکی و شبکه‌سازی برای این امر می‌باشند. موردی که در این زمینه درباره کتابخانه ملی پزشکی آمریکا به اختصار بیان شد، نمونه‌ای است از تلاش کتابخانه‌های تخصصی در کشورهای پیشرفته برای تحویل مدرک بهتر که در نهایت تأمین بهتر و سریع‌تر نیازهای اطلاعاتی کاربران را در پی دارد. کم نیستند نمونه‌هایی از این دست که با بهره‌گیری از امکانات شبکه و خدمات اینترنتی گام‌های مؤثری در زمینه خدمات تحویل مدرک برداشته‌اند.

تجربه نشان می‌دهد که تقاضا برای خدمات تحویل مدرک و اطلاعات در کشورهای در حال توسعه نیز، در صورتی که وضع مالی خوبی داشته باشند، بسیار بالاست. مسلماً ارائه خدمات تحویل مدرک الکترونیکی و شبکه‌سازی در این خصوص زیرساخت‌های مالی و فناورانه مطلوبی را می‌طلبد. هزینه‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، وجود یک سیستم جامع برای تحویل مدرک

آی. اف. اف؛^{۳۹}

۳. استفاده از دورنگار؛

۴. استفاده از وب (پی. دی. اف یا تی. آی. اف.

اف)؛^{۴۰}

۵. استفاده از پست الکترونیکی آمریکا^{۴۱} (همان).

طبق آماری که هفدهم جولای ۲۰۰۷ بر روی وبسایت کتابخانه ملی پزشکی ارائه شده است، تاکنون بیشترین روش به کار گرفته شده در شبکه، برای امانت بین کتابخانه‌ای و تحویل مدرک، استفاده از نرم‌افزار «آریل» و کمترین آن به کارگیری «وب تی. آی. اف. اف» بوده است. همچنین در ادامه آمار ارائه شده آمده بود که به‌طور کلی، استفاده از سیستم «داک‌لین» در سراسر کتابخانه‌های پزشکی ایالات متحده و برخی از کتابخانه‌های کانادا و مکزیک، معیاری برای رشد بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی پزشکی و امانت منابع کتابخانه‌های عضو شبکه است.

براساس بررسی‌های به عمل آمده و ارائه شده در وبسایت کتابخانه ملی پزشکی، استفاده از سیستم «داک‌لین» از سال ۲۰۰۳ به بعد روندی کاملاً صعودی داشته، به طوری که در ۲۰۰۵، به کارگیری این سیستم به دو برابر میزان آن در ۲۰۰۳ رسیده است.^{۴۲}

23. The National Network Office
24. Document Delivery Services
25. Interlibrary Loan
26. Local Medical Libraries
27. DOCLINE (Document Online)
28. LOANSOME DOC
29. End User
30. PubMed
31. SERHOLD
32. Medlars
33. Karen Bulow
34. Locator Plus
35. OCLC (Online Cataloging Library Center)
36. The Electronic Fund Transfer System (EFTS)
37. Ariel
38. TCP/IP

39. Email (PDF or TIFF)
40. Web (PDF or TIFF)
41. U.S Mail
۴۲. آمار دقیق مربوط به میزان استفاده از این سیستم در وب سایت کتابخانه ملی پزشکی و در لینک NLM Technical Bulletin آمده است.

الکترونیک و نیاز به خدمات پشتیبانی قابل اعتماد مواردی از این دست می‌باشند (ماکوم، ۱۳۸۲، ص ۷۳).
 آنگونه که انتظار می‌رود، طی چندین سال آینده خدمات تحویل مدرک و امانت بین کتابخانه‌ای رشد بالا و نسبتاً پیچیده‌ای در جهان خواهد داشت. امیدواریم آنچنان که عصر رقومی و الکترونیکی فرصت‌های مناسب و شایسته‌ای را برای ارائه این قبیل خدمات پیش‌روی کتابخانه‌های کشورهای توسعه‌یافته نهاده، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی کشورهای در حال توسعه، از جمله کشور ما، نیز با تدابیر لازم و بهره‌گیری از تجارب کتابخانه‌هایی که پیش از این دست به شبکه‌سازی و ارائه تحویل مدرک الکترونیکی زده‌اند و البته با تأمین مالی مناسب، بتوانند در این مسیر گام بردارند. به امید آن روز!

پی‌نوشت‌ها:

1. abavakhani@gmail.com
2. National Library of Medicine (NLM)
3. Betseda
4. Maryland
5. National Institute of Health (NIH)
6. John Billings (18381913-)
7. Index Medicus
8. Medline
9. Next Generation Internet (NGI)
10. Telemedicine
11. Visible Human
12. National Network of Libraries of Medicine (NNLM)
13. Regional Medical Library Program
14. Regional Medical Libraries
15. Midwest Region
16. Mid Continental Region
17. Middle Atlantic Region
18. New England Region
19. Pacific Northwest Region
20. Pacific Southwest Region
21. South Central Region
22. Southeastern Atlantic Region

مآخذ:

۱. ابراهیمی، سعیده (۱۳۸۶). «کتابخانه ملی پزشکی آمریکا در قرن ۲۱: اهداف، سازمان و فعالیت‌ها»، مجله الکترونیکی نما، دوره هفتم، [پیوسته]. قابل دسترس در: www.irandoc.ac.ir/data/e_j/vol7/ebrahimi_2.htm-56k [Accessed 3 Aug. 2008]
۲. اسمیت، ماکوم (۱۳۸۲). «آینده خدمات تحویل مدرک»، ترجمه: غلام حیدری، مجله علوم اطلاع‌رسانی، دوره ۱۹، ش ۳ و ۴، ص ۶۹ - ۷۵
۳. مدیرامانی، پروانه (۱۳۸۵). «کتابخانه ملی پزشکی»، دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی، ج ۲، تهران: کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
4. NLM (2008). [Online]. Available: <http://www.nlm.nih.gov> [Accessed 15 Aug. 2008]
5. Nnlm (2008). [Online]. Available: <http://www.nlm.gov> [Accessed 15 Aug. 2008]